
Ma-tsu

De Gesprekken

Ingeleid, vertaald en geannoteerd
door drs. Bavo Lievens

Met een voorwoord van
dr. Rudolf Boehm

en met een nawoord van
Meester Nan Huai-chin

W

DIXIT

dhisme een bloeiperiode die later, ook in Japan, niet meer werd geëvenaard. We mogen hierbij niet uit het oog verliezen dat deze en dergelijke literatuur afkomstig zijn uit een tijd en uit gemeenschappen waarin inzicht en inzet intenser waren dan wat in onze tijd gangbaar of zelfs haalbaar is. De volgende stap zal daarom een beschrijving van de oorspronkelijke ch'antrai-ning zijn, die in China is gekenmerkt door een eerlijk en consequent realisme. Zonder deze praktische benadering blijft elke theoretische kennismaking met een alomvattende en veel-eisende *geestelijke* (d.i. de dualiteit van het denken overstijgende) discipline als het boeddhisme, vruchteloos. Zijn filosofie is immers de verwijzing naar wat via de meditatie wordt *waargenomen*. Zijn meditatie is de openheid voor de werkelijkheid zoals deze zichzelf openbaart. Houdt men gedachten voor werkelijkheid 'dan houdt men de wijzende vinger voor de maan'. Het is met andere woorden enkel en alleen de concrete realisatie van de meditatie-weg die leidt van de vinger naar de heldere maan.

Dank ben ik nog verschuldigd aan prof. dr. Ch. Willemen, dr. W. Vande Walle, drs. W. De Greef en mijn vrouw Ch'i Li-man die tot de vertaling van tekst en commentaren hebben bijgedragen, en aan prof. dr. R. Boehm door wiens bemiddeling deze verhandeling werd uitgegeven.

Taipei, augustus 1978

VOORWOORD

OVER WESTERS EN OOSTERS DENKEN

Terwijl de mensheid van deze aarde en deze aarde zelf zich steeds meer europeaniseren — denk maar aan de 'amerikanisering' van Japan en aan de triomf van het marxisme in China — groeit in het Westen, vooral bij vele jongeren, de belangstelling voor de overgeleverde en nog steeds levendige wijsheid van het Oosten. Dat moet zijn reden hebben. Heeft het zijn 'goede' reden? Wat trekt de westerse mensen van onze tijd aan in het oosters denken?

Ongetwijfeld de eenheidsgedachte, en de gelatenheid die ten dele als de weg naar, ten dele als de vrucht van het inzicht in het diepe één-zijn van alles wordt voorgesteld. Vanuit deze eenheidsgedachte heeft inderdaad hetgeen we over het algemeen onder 'oosterse wijsheid' verstaan, vooral dan in Indië, zijn oorsprong genomen. Zij vindt haar eerste uitdrukking in het brahmanisme van de Oepanisjaden (tussen 1000 en 500 voor Christus), zij blijft ten grondslag liggen aan de leer van Boed-dha (588-473), ook aan het ch'anboeddhisme dat volgens de traditie door de Indiër Bodhidharma tegen het eind van de vijfde eeuw na Christus China werd binnengebracht (in het Japans 'zenboeddhisme'); zij culmineert in Indië in de Vedānta-filosofie die teruggaat op Badarajana (een tijdgenoot van Bodhidharma) en zich voltooit in het systeem van Sankara (rond 800).

Nochtans is het niet eigenlijk deze eenheidsgedachte waardoor zich het oosters denken in wezen onderscheidt van het westers denken. Immers, rond dezelfde periode komt deze eenheidsgedachte eveneens op in het Westen, namelijk daar waar de vroege Griekse filosofie haar eerste hoogtepunten bereikt met Parmenides (540-480) en Herakleitos (543-483); op Hera-

kleitos gaat het woord HEN PANTA (één-alles) terug. In onze eeuw werd deze eenheidsgedachte opnieuw en op eenvoudige wijze begrijpelijk gemaakt door Heidegger, die bijzondere aandacht besteedde aan dit 'vóórsokratisch' denken. Er is iets, zei Heidegger, waarin al het zijnde als zodanig — al wat is, juist voor zover het is — overeenkomt: het zijn. Dit, het 'Zijn zelf', kan nu enerzijds niet zelf een zijnde zijn, vergeleken met het 'zijn van het zijnde' is het een 'Niets'; en toch moet het anderzijds eigenlijk het enige zijn wat uiteindelijk 'is', want zonder dit éne zou al het vele dat we gewoonlijk 'zijnde' noemen niet bestaan, en bijgevolg bestaat dit alles ook niet eigenlijk in de absolute zin van het woord 'zijn'. — Vanuit deze beschouwing kunnen we ook begrijpen wat bedoeld is wanneer in de Vedānta-filosofie sprake is van de ene en enige werkelijkheid of 'substantie' van al wat in de zichtbare zowel als in de onzichtbare wereld rondom ons — schijnbaar — bestaat, wanneer in de boeddhistische metafysica in plaats ervan gesproken wordt over de 'ware leegte', maar ook de 'wonderlijke volheid' die ervaren wordt in het nirvana, en wanneer deze in het ch'anboeddhisme vereenzelvigd wordt met het 'Tao' uit de Chinese wijsbegeerte.

Deze eenheidsgedachte is ook in het westers denken — bij voorkeur onder de naam van het 'Zijn' — steeds levendig gebleven, en terecht heeft Heidegger beweerd dat het westers denken *zonder* deze gedachte *niet* te begrijpen is. Maar dit betekent nu gezinszins dat het westers denken ook reeds *door* deze gedachte voldoende begrepen kan worden in zijn specificiteit. Veeleer is het kenmerkend voor de westerse filosofie — tenminste vanaf Anaxagoras, zeker sinds Platoon en tot Hegel — dat ze zich bestendig inspande om óók het — 'schijnbaar' — menigvuldig zijnde dat onze fenomenale wereld vormt en waarvan tenminste de 'schijn' te bestaan zich hardnekkig handhaaft ondanks alle inzicht in het één-zijn van alles, te *begrijpen*, te *verklaren vanuit* en te *funderen in* het onloochenbaar één-zijn van alles zelf. Dáárdoor onderscheidt zich de rationaliteit van

de westerse filosofie van de oosterse meditatie: voor deze laatste is de menigvuldigheid en verscheidenheid van hetgeen onze fenomenale wereld vormt op de eerste plaats niets dan een illusie die men moet trachten te doorbreken en te ontvluchten; een illusie die geen andere oorzaak heeft dan onze verkeerde ingesteldheid, en een schijn waarvan de oorsprong, zelfs als schijn, eigenlijk steeds in het donker blijft. Het oosters denken staat op die éne gedachte: het inzicht dat in de grond alles één is. Het westers denken is daartegenover 'dialectisch' in die zin dat het wil begrijpen dat alles één is — én dat dit éne zichzelf ontplooit in de menigvuldigheid en verscheidenheid van onze fenomenale wereld. Voor dit denken is dan ook de oosterse wijsheid in al haar vormen even onbevredigend als reeds voor Platoon het denken van Parmenides en later voor Hegel de filosofie van Spinoza onbevredigend waren; Hegel verweet Spinoza dat hij steeds maar alles op het éne, dat Spinoza dé 'substantie' noemde, terugbracht, maar úit deze niets kon laten ontstaan.)

We bevinden ons niettemin op de weg om te vatten wat het oosters denken voor mensen van onze tijd in onze westerse beschaving zo aantrekkelijk maakt. We moeten echter in onze poging om het verschil tussen westers en oosters denken aan te duiden vooreerst nog één stap verder gaan. Na het voorgaande ligt het wellicht voor de hand dit verschil terug te brengen op het feit dat het 'rationeel' westers denken voornamelijk door een 'theoretische' belangstelling bewogen wordt, het oosters denken daarentegen voornamelijk door een 'ethisch-praktische' doelstelling. Maar THEORIA betekent eigenlijk 'beschouwing'. In deze zin is het oosters denken even 'theoretisch', indien niet nog radicaler 'theoretisch', als het westers. Men zou kunnen zeggen dat voor het oosters zowel als voor het westers denken de THEORIA de weg naar een 'zalig leven' vormt. Maar voor de THEORIA als zodanig ligt de bevrediging eigenlijk eerder in de loutere beschouwing van het éne dat aan de grondslag ligt van alles, en niet in het opzoeken van de oorzaak waarom dan

toch tenminste de 'schijn' van het veelvoudig-verscheidene bestaat. Indien het westers denken zich zo intens toelegt op dit onderzoek, heeft dat zijn reden per slot van rekening in een 'ethisch-praktische' bekommernis *van andere soort* dan in het Oosten. Inderdaad: het oosters denken zoekt het 'zalig leven' — in het verzinken in de beschouwing van het éne zelf en in de daarvoor vereiste volstrekte zelfverloochening, uiteindelijk in de verlossing van het eigen bestaan; in het Westen daarentegen overheerst de voorstelling dat juist een dergelijke beschouwelijke zelfverloochening ertoe moet leiden de vrijheid, zelfbevestiging en zelfbepaling van het menselijk individu en de menselijke gemeenschap in het aards bestaan, niet af te leggen, maar integendeel op volmaakte wijze te realiseren is. 'Dialectisch' is het westers denken eerst en vooral onder de vorm van deze gedachte die het zijn specifiek humanistische zin geeft: de zelfverloochening — is de beste weg naar de zelfverwezenlijking. Soms lijkt er wel ook in het oosters denken een analoge gedachte zich uit te spreken. Bij nader toezien blijkt echter steeds dat hier iets anders bedoeld is: verloochend wordt ook hier het zelfzijn van de aardse, lichamelijke en verstandelijke mens; het 'zelfzijn' dat daardoor 'gerealiseerd' moet worden is echter eigenlijk niet meer dat van deze mens, maar slechts het enig eenzelvig zijn of niet-zijn van alles.

Ondertussen echter leven we in een stadium van de geschiedenis van onze westerse beschaving waarin we aanleiding hebben ons af te vragen: is het wel *waar* dat menselijke zelfverloochening kan leiden tot een zelfbevestiging van het humaan bestaan? en is het wel *mogelijk* de menigvuldigheid en verscheidenheid van hetgeen onze fenomenale wereld vormt te *verklaren uit* en te *funderen in* de éne zijnsgrond waarop zich alles laat terugbrengen? Of is de eenvoudige waarheid niet eerder deze die de oosterse wijsheid leert, namelijk dat menselijke zelfverloochening tot niets anders kan of moet leiden dan — uiteindelijk — de vernietiging van het menselijk bestaan of — voor hen die dit bestaan slechts als een last ondervinden — de

verlossing ervan? en moet men zich niet inderdaad, overeenkomstig de wijsheid van het Oosten, ertoe beperken alles terug te brengen tot het éne *waarzonder* het *niet* kan zijn, zonder de 'schijn' van de fenomenale wereld ooit *daardóór* te kunnen verklaren?

We hebben heden aanleiding ons deze vragen te stellen ten aanzien van de ontwikkeling van de westerse wetenschap, technologie en economie — de drie krachten die het meest kenmerkend zijn voor onze tegenwoordige westerse beschaving — en de gevolgen ervan. Ze berusten namelijk nog steeds op de boven geschetste grondslagen van het westers denken überhaupt. Dit verband komt bijvoorbeeld duidelijk tot uitdrukking in de idee van 'ontwikkeling' of 'evolutie' die ons aller denken en spreken zo opvallend beheerst. Want dit woord betekent eigenlijk dat iets, *waarzonder* iets anders *niet* kan bestaan of ontstaan, daadwerkelijk ook dit andere vanuit zichzelf noodzakelijk *voortbrengt*, en dan ook dat er laatste principes of elementen zijn waartoe zich niet alleen al wat bestaat en ooit kan bestaan, laat herleiden, maar waarin ook de kiem van de 'ontwikkeling' van al wat mensen kunnen nastreven, is weggelegd. Daarmede verbindt zich dan ook de voorstelling dat een wetenschap die zich op de eerste plaats louter op een theorie van de laatste elementen van de materiële wereld toelegt, vanuit zichzelf moet leiden tot de wezenlijke kennis van al wat bestaat, in zijn eigen geaardheid; dat een op die manier verworven kennis ook vanuit zichzelf moet leiden tot een technologie die in staat is alle middelen ter beschikking te stellen die voor de mensen van enig praktisch nut kunnen zijn; en dat de ontwikkeling van deze 'produktiekrachten' ook de enige taak van een economie moet zijn die vanuit zichzelf zal leiden tot een steeds betere en steeds meer omvattende bevrediging van alle behoeften van de massa van de mensen. Maar ondertussen hebben we reeds moeten ondervinden dat de geweldige recente ontwikkeling van onze moderne westerse wetenschap, technologie en economie geenszins ertoe geschikt lijkt de problemen van de

op deze aarde levende mensheid op te lossen, maar integendeel vanuit zichzelf een schrikwekkende onophoudelijke toename van deze 'wereldproblemen' in de hand werkt. We hebben steeds meer aanleiding de 'rationaliteit' van het westers denken in twijfel te trekken (en niet zijn 'rationalisme', want het is juist twijfelachtig geworden of dit denken wel degelijk 'redelijk' en rationeel verantwoord is). Is het onder die omstandigheden verwonderlijk dat steeds meer mensen in het Westen zich aangetrokken voelen door de resignatie van de oosterse wijsheid?

Maar inderdaad, de slotsom van de oosterse wijsheid kan, tenminste vanuit het perspectief van het westers humanisme, nauwelijks met een ander woord aangeduid worden dan dit: resignatie, hoewel deze vanuit het gezichtspunt van het oosters denken zelf niets anders is dan luciditeit. Het oosters denken is in feite nuchterder en redelijker dan ons westers 'dialectisch' denken: van het inzicht in en de overgave aan het één-zijn van alles verwacht het niets dan een verlossing van onze menselijke behoeften en belangen, een vernietiging van al onze eindige doelstellingen en een 'verlossing' van ons humaan bestaan zelf, en niet een zelfbevestiging van dit humaan bestaan, de verwezenlijking van onze doelstellingen en belangen en de bevrediging van onze behoeften. Maar daaruit trekt het geenszins de conclusie om in het belang van het menselijk bestaan op zijn hoede te zijn voor het verzinken in de loutere beschouwing van het één-zijn van alles; integendeel, zijn conclusie — indien niet reeds zijn vertrekpunt — is de negatie van alle humane doelstellingen, belangen en behoeften en van het menselijke bestaan zelf. Op die manier biedt het oosters inzicht een troost en een uitkomst slechts voor hen die reeds ertoe bereid zijn, en zelfs wensen, van al het menselijke-al te menselijke afstand te doen en hun heil en verlossing in niets anders meer te zoeken dan in de gelatenheid van het niets-meer-begeren, niets-meer-zoeken en niets-meer-willen. De humaan ingestelde echter moet de oosterse wijsheid voorkomen als louter nihilisme.

Blijft ons dan geen andere keuze dan tussen de 'dialectische' zelfbegoocheling van het westers humanisme met zijn geloof in een humane ontwikkeling, en de grote ont-goocheling van het oosters nihilisme met zijn verloochening van alle humane behoeften, belangen en doelstellingen? Wellicht toch. Zowel de ineenstorting van het westers geloof in de ontwikkeling alsook de eenvoudige waarheid van de oosterse wijsheid kunnen ons dit leren: het verzinken in het éne dat ten grondslag ligt aan alles, kan ons de weg wijzen naar een gelatenheid die echter berust op het afstand doen van alle menselijke existentie; de weg naar een zelfbevestiging van de menselijke existentie daarentegen hecht ons aan een broos bestaan in een wereld die steeds een 'schijnbare' is voor zover hij alles te maken heeft met onze eigen menselijke behoeften, verlangens, belangen en doelstellingen. We moeten kiezen, en we kunnen die keuze nooit omzeilen. De mens, die berusting, ontspanning en gelatenheid zoekt, moet van elke bevestiging van zijn humaan bestaan afstand doen. De mens, die een verwezenlijking van humane behoeften en doelstellingen nastreeft, moet afstand doen van alle zekerheid, berusting en veiligheid. Menselijk is, in een bredere zin, het éne zowel als het ánder. Eenieder van ons heeft óók behoefte aan en recht op rust en teruggetrokkenheid. Maar het éne en het ánder zijn nooit met elkaar te verenigen. Dit moeten we op elk ogenblik van ons leven beseffen en waarmaken.

Het westers denken heeft getracht het éne en het ánder met elkaar te verbinden, maar op die manier dat het meende de humaniteit te kunnen bevorderen dóór te berusten in de ontwikkeling, door te steunen op loutere THEORIA. Een tragische vergissing. Het oosters denken heeft ingezien dat berusting slechts te verkrijgen is door afstand te doen van alle menselijke doelstellingen. Een bittere, maar wellicht toch maar een halve waarheid.

dr. Rudolf Boehm, Gent